

De positieve aspecten van speelgoed bij de opvoeding

Ontwikkelingspsycholoog Dr. Ger Ramakers is lid van de vakjury van de Verkiezing Speelgoed van het Jaar 2016 en heeft met een opvoedkundige blik gekeken naar het genomineerde speelgoed. In dit stuk worden verschillende belangrijke aspecten van speelgoed nader bekeken en toegelicht: op welke manier kan speelgoed of spel bijdragen aan de functionele, verstandelijke, emotionele en/of sociale ontwikkeling van kinderen en hun gedrag of welzijn positief beïnvloeden?

Criteria van goed speelgoed

Speelgoed kan op allerlei manieren bijdragen aan de ontwikkeling van een kind en is ook heel waardevol in de opvoeding van kinderen. Ook kan het spelen van spelletjes op een leuke manier bijdragen aan een positieve band tussen de gezinsleden. Als speelgoed wordt gekocht voor een kind (of volwassene) zou de koper zich een aantal zaken moeten afvragen, die al dan niet bepalen of een artikel als "goed speelgoed" kan worden bestempeld. Onderstaand worden de criteria van goed speelgoed uiteengezet.

Speelgoed moet leuk zijn.

Het kind moet er plezier aan beleven. Alleen dan zal een kind gemotiveerd zijn om uit zichzelf met het speelgoed te spelen en te blijven spelen. Is het speelgoed mooi uitgevoerd? Is het veelzijdig? Zitten er verrassende elementen in het speelgoed? Is het makkelijk om met het spel of speelgoed op te starten? Blijft dit speelgoed na meerdere keren spelen leuk of ben je er snel op uitgekeken? Biedt het speelgoed verschillende niveaus van complexiteit en uitdaging? Biedt het speelgoed doorgroeimogelijkheden? Roept het speelgoed (positieve) emoties op tijdens het spelen? Bevordert het speelgoed het gevoel van beheersing en competentie. Geeft het speelgoed een gevoel van rust en ontspanning of van geborgenheid? Kan een kind zich hechten aan dit speelgoed? Biedt het speelgoed mogelijkheden om op een leuke manier met anderen samen te spelen en positieve emoties te delen?

Speelgoed voor iedereen of voor een bepaald type kind?

Is het speelgoed vooral leuk voor een bepaald type kind of leuk voor iedereen? Ieder is anders en heeft andere interesses. De ene persoon is rustig en zorgend, een ander houdt van wild spel en lawaai maken. Het ene kind houdt van bouwen, de ander van knutselen of tekenen. Niet elk speelgoed is leuk voor iedereen. Het speelgoed moet passen bij de interesses van degene die er mee speelt.

Sommige soorten speelgoed spreken een specifieke groep kinderen meer aan, andere soorten speelgoed spreken bijna alle kinderen aan. Jongens en meisjes ontwikkelen meestal specifieke voorkeuren voor bepaalde soorten speelgoed, maar dit hoeft niet altijd zo te zijn. Houd rekening met wat je kind het meest boeit, maar bied ook af en toe iets anders aan. Vaak weet je niet wat je kind nog meer leuk zou kunnen vinden: onbekend maakt onbemind. Het is goed om de interesses van je kind te verbreden. Ook goed voor later!

Leeftijd/fase/ontwikkelingsniveau

Bij welke leeftijd/fase/ontwikkelingsniveau past dit speelgoed? Kan het kind van een bepaalde leeftijd met dit spel of speelgoed makkelijk aan de slag of moet het hierbij geholpen worden? Biedt het speelgoed voldoende variatie en complexiteit om langere tijd leuk te blijven? Biedt het speelgoed groeimogelijkheden, bijvoorbeeld doordat het op verschillende niveaus gespeeld kan worden of doordat er uitbreidingssets gekocht kunnen worden?

Spelen is tegelijk leren

Niet omdat het moet, maar omdat spelen vanzelf ervaringen met zich meebrengt die we onthouden en we door het spel allerlei vaardigheden opdoen. En omdat spelen leuk is worden aan dat - veelal onbewuste - leren allerlei positieve associaties gekoppeld. Vaak hetzelfde doen (oefenen) is leuk, want het leidt tot beheersing en

competentie. Een moeilijke puzzel oplossen is leuk, want ik ben heel knap! Nieuwe dingen uitproberen is leuk, want het leidt tot grappige of spannende verrassingen. Ongemerkt zorgt spelen ervoor dat leren, werken en presteren verbonden worden met positieve gevoelens.

Verstandelijke ontwikkeling

Spelen levert een bijdrage aan allerlei aspecten van de verstandelijke ontwikkeling van het kind. Draagt het speelgoed bij aan de ontwikkeling van de zintuigelijke informatieverwerking, de grove of fijne motoriek of de oog-hand coördinatie? Bevordert het speelgoed het symbolisch denken, de taalontwikkeling en/of het getalbegrip? Wordt het inzicht in oorzaak en gevolg en het logisch denken bevorderd? Nodigt het speelgoed uit tot exploreren (onderzoeken, verkennen) en ontdekken? Stimuleert het speelgoed de kennisontwikkeling en/of het inzicht in de natuur en de wereld? Vraagt een spel om abstract of strategisch denken? Stimuleert het speelgoed of spel de fantasie of creativiteit? Vraagt het spel om "out of the box" te denken of flexibiliteit?

Leerdoelen

Elke leeftijdsfase brengt zijn eigen "leerdoelen" met zich mee en de bijbehorende spelactiviteiten:

- Bij **baby's en dreumesen** draagt het spelen in sterke mate bij aan de ontwikkeling van de waarneming via de zintuigen, vooral het zien, horen en de tast, aan de informatieverwerking door de hersenen en aan de ontwikkeling van de aansturing en coördinatie van de spieren. Speelgoed dat de zintuigen prikkelt en uitdaagt tot motorische activiteit past goed bij deze leeftijden.
- **Peuters** leren in toenemende mate hoe de wereld in elkaar zit, krijgen beter inzicht in oorzaak en gevolg en leren allerlei vaardigheden door te spelen. Het praten komt in een versnelling. Het spel wordt meer functioneel (naspelen van de realiteit). Speelgoed mag meer complex zijn, meer een beroep doen op de fijne en grove motoriek en meer eisen stellen aan de informatieverwerking door het kind. Peuters laten steeds meer fantasiespel zien. Spelen met knuffels, poppen, auto's en blokken is populair. Vanaf drie jaar kunnen kinderen al meedoen met eenvoudige spelletjes en leren omgaan met spelregels.
- **Kleuters** zijn vaak al uit eigen beweging bezig met schoolse kennis en vaardigheden. Sommige kleuters zijn bezig met letters en cijfers en woordjes schrijven en allerlei begrippen. Als een kind dat leuk vindt, kan het hier met educatief speelgoed in gestimuleerd worden. Kleuters kunnen spelen met meer complex bouw materiaal en spelen graag fantasiespel met poppen en poppetjes. Ook kunnen ze al beter redeneren. Ze kunnen meedoen met spelletjes met meer regels. Hierdoor kunnen ze leren om ook in andere situaties om te gaan met regels. Spellen kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van de taal en het getalbegrip. Door samen te spelen kunnen kinderen leren om te delen en rekening te houden met anderen, maar ook om op te komen voor hun eigen belang.
- **Vanaf zes jaar** kunnen kinderen steeds beter meedoen met spelletjes. Spelregels worden beter begrepen en er wordt meer strategisch gespeeld. Het spelen met auto's, poppen en poppetjes blijft populair. Kinderen - vooral de jongens - worden meer competitief. Jongens gaan toenemend bouwen met meer complex constructiemateriaal. Verkleedspelletjes en ander fantasiespel zijn leuk. Voor meisjes is het leuk om bezig te zijn met mode en uiterlijk. Ook willen kinderen van deze leeftijd graag de dingen kunnen doen die oudere broers of zussen doen.
- **Vanaf acht jaar** kunnen kinderen steeds complexere spellen aan. Het probleemoplossend vermogen en strategisch inzicht neemt toe. Taal-, reken- en kennisspelletjes worden interessanter. Constructiespeelgoed en technisch speelgoed is populair bij jongens. Ook zijn kinderen regelmatig bezig met creatieve activiteiten.
- **Vanaf 12 jaar** zijn kinderen vaak in staat om spelletjes van volwassenen te spelen, waarbij ze wel op gang geholpen moeten worden door bijvoorbeeld een ouder. Het abstract denken neemt sterk toe in deze leeftijdsfase. Vrijwel alle aspecten van de verstandelijke ontwikkeling kunnen met spellen gestimuleerd worden.

Werkhouding

Speelgoed en spellen bevorderen een goede "werkhouding". Speelgoed kan kinderen leren om te gaan met zaken die moeilijk zijn, veel aandacht vereisen of lang duren. Spelen, creatieve activiteiten en spellen bevorderen de gerichte en volgehouden aandacht en het doorzettingsvermogen van kinderen. Het helpt kinderen om georganiseerd bezig te zijn en te leren plannen. Vaardigheden waar kinderen op school en in hun latere leven veel plezier van hebben.

Sociale ontwikkeling

Speelgoed en spellen kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de sociale ontwikkeling van het kind. Door samen te spelen leren kinderen allerlei sociale vaardigheden. Hoe vraag je om mee te doen, hoe geef je aan dat je iets wel of niet wil? Door te spelen kunnen kinderen leren om speelgoed met elkaar te delen, om de beurt te spelen, leren hoe je conflicten oplost, maar ook om plezier en gevoelens met elkaar te delen. Spellens zijn heel nuttig om kinderen te leren om met regels om te gaan, op hun beurt te wachten en meningsverschillen op te lossen.

Emotionele ontwikkeling

Speelgoed en spellen kunnen bijdragen aan de emotionele ontwikkeling van het kind. In het spel kan een kind leren om op een goede manier om te gaan met winnen en verliezen en allerlei frustraties (emotieregulatie). Volwassenen kunnen kinderen tijdens het spel op een gecontroleerde manier helpen om beter om te gaan met tegenvallers. Daar hebben ze in het dagelijks leven ook plezier van.

Zelfbeeld

Spelen kan in belangrijke mate bijdragen aan een positief zelfbeeld. Regelmatig succes beleven met spelletjes geeft een gevoel van competentie en bevordert een positief zelfbeeld en het zelfvertrouwen. Spelletjes spelen betekent meestal dat je soms wint en soms verliest. Vooral voor jonge kinderen kan dat heel frustrerend en ontmoedigend zijn. Ouders kunnen hun kinderen daarin helpen door ze - vooral in het begin - te laten winnen en dan geleidelijk af en toe te laten verliezen. Door het kind te leren omgaan met het verlies leert het kind gelijk een stukje emotieregulatie.

Samen

Samen spelen verbindt en is belangrijk om de band binnen het gezin en tussen vrienden te behouden en versterken. Samen gezellig bezig zijn met een leuk spel en plezier met elkaar delen creëert een goed gevoel bij iedereen en ten opzichte van elkaar. Tijdens het spel kunnen ideeën, informatie en gevoelens met elkaar gedeeld en uitgewisseld worden waardoor de communicatie versterkt wordt. In dit opzicht kunnen gezelschapsspelen ook een alternatief bieden voor het toenemend gebruik van elektronische spelletjes op de PC, tablet of mobiele telefoon. Hoewel deze spellen ook bij deze tijd horen, leiden ze ook vaak tot verslaving en alleen spelen, waardoor minder gecommuniceerd wordt en sociale contacten afnemen.

Tegen stress

Spelen kan rust en afleiding bieden van zaken die tot stress leiden en kinderen en volwassenen emotioneel versterken. Knuffels en poppen kunnen vooral jonge kinderen geborgenheid en troost bieden.

Volwassenen en ouderen

Uit het voorgaande moge duidelijk zijn dat het ook voor volwassenen leuk is om met hun kinderen mee te spelen. Ze hebben er baat bij als hun kinderen plezier hebben en ongemerkt handiger en wijzer worden. Spelen verbindt oud en jong in het gezin en kan dat blijven doen als de kinderen eenmaal volwassen zijn. Ook volwassenen en ouderen kunnen veel baat hebben bij het doen van spelletjes. Er komen steeds meer spellen op de markt die ook voor volwassenen een behoorlijke mentale uitdaging bieden. Spellens houden de geest fit, doen een beroep op heel veel verschillende mentale, sociale en emotionele vaardigheden en bieden een makkelijke manier om met elkaar samen te zijn en te delen. Ouderen en jongeren hebben vaak niet zo veel gemeenschappelijke interesses om over te praten, maar samen een spelletje spelen kan een prachtige manier zijn om samen plezier te beleven en te delen. Ook bij dementerende bejaarden, die steeds meer beperkingen ondervinden in het denken en communiceren, kan een spelletje - al is het heel eenvoudig - een leuke activiteit zijn die afwisseling biedt en kan helpen om contact te maken en houden.

Dr. Ger Ramakers, Ouderkerk aan de Amstel
www.ontwikkelingsadvies.nl/speelgoed-en-opvoeden